

Rītmetīs so mama

Nubodēms

Kamē īr mona pradē?

Už tūkstantēs mīliu.

Už tūkstantēs metu.

Muotēnas īščiuos

Po šērdē.

Pajotau, kāp kažkas dēdēlē švelnē pakatoliava mona nuosi ēr aš atsēbodau. Apsēžvalgiau – saulelē jau aukštuokā nu žemēs pakēlusi, ont palongēs pasikabēnusi joukies, bet mon īr nedēdēlē linksmā, nes negērdo ni kuokē triukšma – ni bruolē, ni seseru nematau. Vo je nomā īr toštē? Je nieka nier?

Prišuokau pri pravēru duru i koknelē ēr tīlē veizous. Matau – mama sied pri kalvarata ē verp vēlnas. Ana apsvēlkusi geruji sijuona, apsvēlusi kotouta kvartuga so rauduonuom ruožiem, katras ana pati īšaudē, ont patiu užsiklieskusi balta koskelelē...

Sosēzgrēbau – šēndēin sekmadienis. Juk vēsomet sekmadienēs tievs dēdēlē švarē nusipraus, mama anam padoud baltus, švarius baltinius, vo ē pati apsidara sava sekmadēinēnēs drabužēs...

Veizous tuoliau. Ont mammas skrēta gol balts triušis. Bet ons jau nu tuo soupavēma īr ožmēges ēr aš matau, kāp pamažu slīst, slenk žemīn. Po bēški, po bēški – ē bumpt ont žemēs. Pašuoka ēssēgondēs ē jau viel lēps atgal.

Šēlta geroma banga užpīlē mona petius, krūtēnē. Vēsa baimē, nerims kažkor nuslinka, atsēlēda – je mama īr nomūs, ta vēsks būs gerā, nerēk nieka bējuotē. Pasiruodē, ka ē rītmetīs daba jau švēisiesnis, ē saulē jau linksmesnē...

Ont muotinas kieliu

Kame prasided mona paženēms?

Ont muotinas kieliu,

Ont muotinas ronku,

Muotinas kliebie.

Vērstēnā īšvērsto pro duris ē polo tēisē i mammas skrēta. Mama pastom kalvarata ēr apkabēn moni, vo aš prisiglaudo pri anuos šēlta kūna ē tīlo.

– A būsi matēs?! Varna nu mēita, kēta i vēita. Ale mēiguojē šīrit ēlgā, mon jau ē lauktē apkīriejē. Žadie jau vēina ētē karvelēs mēlžtē, bet ka jau atsibodā – eisiau abēdvē, – mama švelnē apkabēna mona petius, sujiemē kuoju pērštelius.

– Vajē! Kap ledelē! Kamē tēik ē sošalā? Vargšēlē! Musiet ēlgā pri duru stuoviejē?

Palauk, tujau sošėldīšiau. – Ana sujem mona kojelės, suspaud pėrstelius ėr skaičiuo krumplelius:

Spongoulė, vongoulė,
Cėbėrė, vėbėrė
Capt ont lauka!

Po tuo dailė pėrstās nu kuojės nīkštė per vėsa blauzda nubieg pri pažastėis ė stėprė pakatoliuo vės sakīdama:

– Bieg, bieg, bieg pelītė... Tik pašmurkšt i urvieli – ė nebie!.. Užteks ėr vedviem tabuokoutėis! Atėn dėina, atsineš sava darba, laiks ėtė darboutėis – veziek kuoks poikos takielis jau no palongės lig doru nubiega, išėtė kvėit.

Tėkrā – geltuonu spinduliu roužielis nutīsės kap jousta no longa lig doru.

– Mama, iš kor atsirada tas taks?

– Ta aušra atgolė pri vedvėms kuojū. Vo iš tikruju – ėia dolkės. Saulė dolkės apšvėit, toukart anuos aiškė matuos, nes jod, švėit, blėzg ė dėdėlė gražė atruoda... ėk susėtvarkīk, apsėdarīk. Ėšiau pro dounkepi, tén dėdėlė skanė pīrags kvep – viel zoikė bus iškepė. Aš žėnau, kamė ėr žemougiu. Pasiimk skleinīčelė – prisirinksi.

Židontiuo pėivuo

Pro kurin longieli pažvelgtė,

Korės dorelės pravertė,

Je vėsė longā vīliuo,

Vėsas doris paslaptis sauga.

Vėinuo ronkuo mama neš mėlžtovė, vuo i kėta aš isitvieriau. Pėivuo jau vėsas kvietkas išsiskleidosės. Dongėška grožībė! Ėia gali atrastė tėkru varpieliu: ė mielėnu, ė pioletiniu, ė dėdeliu, ė mažu. Ėia ėr kiaulpėiniu: vėinas dā žīd geltuonā, kėtas jau nužīdiejosės stuov kap panelės baltā ont šliūba ėtė pasipoušosės. Bet, ka tik vies papot – ta ė noneš anū apdarus. Tėp ėr išnīkst, ni vėina jaunėkė nesolaukosės. Vo tėj jaunėkė ėr dėdėlė rizikaunė. Tatā geltuonėjė borbolā! Jau poikesnės kvietkas nebegal bebūtė. Dā tuoliau, pamiškė konvalėjės žīd – Marėjės varpelė.

– Mama, iš kor atsirada tuos kvietkas ė dėlkuo anuos žīd?

– Nė vėns nežėnuom Dieva galībės, dėlkuo tėp, vo ne kėtėp. Galem tik spēliuotė: ka žmuonis turietom kou pasėdžiaugtė, ka karvelė būtom šėina ėš kor pripjautė, ka bėtės turietom medo ėš kor suneštė, ka mergātės galieto vainėkus nusipintė. Bet ėr kvietka, katra žīd 12 kartu per metus. A žėnā kas?

– Nežėnau.

– Žėnuok, ta ėr mergātė.

– Mergātė, kāp ana gal žīdietetė? Dėl kuo aš nikumet nematiau?

– Ē nematīsi. Vēsas tor dēdēlē sauguotēis, ka nieks nepamatīto: ni tievs, ni bruolis, tik mama gal žēnuotē.

– A vēsuom tēp īr?

– Vēsuom.

– Nu tuo dalīka nier išpērkēma. Tēp īr ē karalieniem, princesiem. Tas reišk, ka mergātē ī jau tēik paaugusi, ka gal pasauliou naujē gīvībē duovanuotē, juk ē pēivu kvietkelēs subrondēn sēklelē, o iš anu išaug naujē augalā...

– Vo kāp rēk sužēnuotē?

– Sužēnuosi. Iki tuo laika mergātēs neišsiskēr ēš aplinkuos, īr nepastebēmas, nedēdēlē poikēs – kap vištītēlē stagaruom apaugosēs. O po tuo pasidara dēdēlē dailēs – vēsē pasteba. No, neišsigousk, vēskam savs laiks. Ka prisiskinsi kvietku, pamuokīsio kāp vainikieli nusipintē.

– Iš kuokiu kvietku rēk pintē vainēka?

– Pēnam iš rūtu, bet šēp pasēpouštē gal ēr ēš tuokiu, kuokēs tau patink.

– Bet juk vainēku kuožna dēina nieks nenešiuo...

– Seniau nešiuojē. Bova tuokēs mergelēs vaidilotēs. Anuos keravuojē ugni, ka neužgesto. Turiejē pasižadietē Dievou, ka nikumet neapsižanīs. Anas žmuonis miliejē ē čenavuojē. Nieks negaliejē pasējouktē a pasičīdītē.

– Nuoriečiau būtē kap vaidilotē.

– Juk to ēr esi vaidilotē...

Zoikiu pīrags

Veiziek i muotinas akis,

Klausīkēs anuos šērdēis mušēma,

Nier kēta atsakīma,

Nier kētuos teisībēs...

Mama nuejē pri karvēs, vuo aš renko žemougēs. Mon dēdēlē rūp, kāp tēi zoikē gal tus pīragus iškeptē. Juk rēk ē minkītovēs tešlā, ē mēltu, ē degtuku, ē pečiaus. Kažkumet paklausiau mamas, kāp če īr. Ana mon tēp atsakē:

– Nežēnau. Bet galem vēsēp pagalvuotē. Vakarās laumēs sau pērtis užsikor – ēn maudītēis. Gal zoikē anu pečēs ē pasinauduo? Juk jau ē pati žēnā, ka šarkas ē varnas īr baisēs vagilkas. Je tik ku nuors nepadieję i vēita, ta ē nebrasi – tujau nuneš. Gal tēp tēi zoikē ēr iškep tus pīragus?

„Vēstēik sužēnuosio... sužēnuosio! – pati sau prisieko. – Bet kāp tēi pīraga atsērond mūsa dounkepie, je zoikē anus kep krūmalius?“

Kor bovēs, kor nebovēs ē gondros šalēp atsērada. Gal tas gondros ē moni mamā atnešē? Aš žēnau dēl kuo gondrā po pēiva varlinie, dēl kuo varliu nekēnt. Juk anuos pavuogē gondra

aulēnokus, katrus ons bova pasisiovēs. Ta dabā ē vakščiūo po pēivas, aukštā kēlnuodams kuojēs, raudonuom žekiem apmautas.

Gegotē mēškē kokou. Ana raud sava bruolieliu ēš kara negrīžusiu. Daug cīrulieliu dongou gražē gēid. Pagalvuoju –juk dongus tošts būtom, jegu anu nebūtom. Anēi dēdēlē pritink ē pri kvietku, ē pri žaliu žuoliu. Tēkrā nesoprontama Dieva dēdībē, juk ons ē cīrulelius sutvierē.

Vēina dēina Dievs vakščiujē po žemē, pamatē valstieti žemē arunti. Priejē, pasēsveikēna, geruos dēinuos palinkiejē. Pu tuo paēmē krumslieli ē svēidē i dongu. Tas krumslielis pradiejē sparnelēs plasnotē ē dēdēlē poikē gēiduotē. Tēp Dievs nuoriejē ariejou darba palēngvintē, ka nuors paukštielis vēsa dēina anou linksminto.

„Pasaulis īr poikos, būto da poikiesnis, je nebūto tēik daug paslaptiu, vēsuokiu draudēmu, gondēnēmu“. – galvuoja pati sau vēina. Mon jau bus gretā šēsē metā, bet mama vèn primēn, ka negal su rīkštē moštē ni žemēs, ni žuolēis, ni miediu. Juk vēsks īr gīva. Vēsē skausma bējē. Je varlēlē uždauši – ana tavi i prūda itrauks, tēp īr ē so Baubo. Baubs gīven mēškē. Anuo akīs ēš giliu, plaukā ēš samanū, ausīs ēš konkuoriežiū. Je vāks vēins nuēs i mēška, ons anou pavers i šernioka. Ta tas paskou tor biegiuotē po mēška ē kriuksietē. Bet dā baisiau atsitink, je ont kēta vāka ontspjautum. Borna pasidarīs rauplieta kap ropūžēs.

Mamas dainas

Kamē īr mona stiprībē?

Senelē luopišieli,

Muotinas lopšinie,

Tēvu nomūs.

Laiks jau ētē. Mama moš mēita, kel karvē ir kāp vēsomet, vēina palēkusi, niūnioun sau dainelē. Baisē gražēs tuos dainas! Vakar vakarē muni migdydama padainiava „Tēlvēks parvedē kēilelē“. Jau tēik patēka ta dainelē, ka dar ēlgā galvuoju, kāp bluogā tims paukštelēms tēlvēkams išejē – juk anū vākus Ruibis nužodē, nupešē, susūdē ē pakielē sava martē poikē bankietelē. Vuo tas tēlvēks tēik vākus mīliejē, tēik anus sauguojē, pelkie pasēkavuojēs mēiguojē! Vēs tēik Ruibis atrada. Je tēp žiniuotiuo, kame ons gīven... patink dainelē ēr apē žvērblieli. Kāp ons susērga, kāp paukštelē lonkītē ejē, kāp ons galvuojē, ka nomērs, vo nomērēs nuoriejē, ka lakštingala gēiduoto. Dā patink „Atvažiava mēška šiūbuose“. Tēn viel žvērieliu gīvenēms. Vēlks nuoriejē vuožka vestē, ka galioto anou sujiestē. Vo vuožka galvuojē, ka ons anou mīl. Je būčiau bovusi šalēp, būčiau tēkrā vuožkelē perspējusi. Arba ta dainelē apē išdīkosē vuožka, katra neklausē sava bobotēs. Tēp anā i rēk – nuoriejē i mēška nubiegtē – ē nubiega, ē sujiedē anou vēlks. Tēn dēdēlē iduomos priedainis:

Cingel vingel,

Siūdel tūdel,

Nazarai tabalai,

Aukštīn cabalai...

Aš paklausiau mamas, kon tas reišk. Ana atsakė, ka tuokėi žuodė pagīvėn vėsa dainelė – išmesk anus, ė nieka neblėks.

Nesenė ana padainiava api kukuti-buduti. Ta dainelė ėrgi iduomi. Kažėn kãp tas kukutis atruoda, kuoks tas anuo šėlku lėzds, ėr kor tėi auksa kiaušė?

Ēno šalėp mamas, veizo kãp teliuskou pėins viedralie, smėlgu prikrėtės, ė paprašiau:

– Padainioui kiau kukuti – buduti. Mama nesėragėn. Tuos dainelės žuodė ėr tuokėi:

Kukutis budutis galė lauka betupīs,

šėlka lėzda besokous,

auksa kiaušius bededous.

Aš tus kiaušius pjuovėjelems,

pjuovėjelė šėinelė,

aš tuo šėina karvutė,

mon karvutė pėinelė,

aš tuo pėina muotinelė,

muotinelė – sūrieli.

– Mama, bet ta daina daugiau panaši i pasaka.

– Daug tuokiu dainu ėr, katruos ėr ė pasakas, ė dainas.

– Mama, ėš kor dainas atsėrond?

– Dainas žmuonis sukor. Dainelės žuodės žmuonis išreišk sava nuorus, mintis, svajuonės, je kartās nedresi pasakītė a prėsėpažintė, ta gali dainelės žuodės pasakītė. Sakīk, ėe ne aš sakau, ėe tuokėi žuodė.

– Mama, vo kamė rėk rastė tas dainas?

– Dainas rėk susėronkiuotė kãp grībus mėškė. Jė grība mėškė aug, ta dainas užgimst žmuonių galvuos. Juk žmuonis gīvena ė prīs mumis, anėi ėrgi dainava, sava vākus muokėna, tėj viel sava, tėj ė neužmėrštam tu dainu. Mūsa Žemaitėjuo tu dainu ėr tėik daug, ka gali pėlnas bačkas pririnktė, prikrautė ė tėj vėsu nesukėši. – Mon patink galvuotė kãp jautas tuos dainas i bačka sukėštas, bet galvuojō, ka anuoms geriau būto, je galieto laisvā po pasauli skrajuotė... mon parūpa jau kėts klausėms:

– Mama, kas ėr Žemaitėjė?

Būtė žemaitio

– Ne jergau! Juk mes Žemaitijuo ė gīvenam! Žemaitėjė ėr vėsk, kou matā aplinkou: ta pėiva so kvietkuom, karvė, pelkė, kor gondros varlinie, dongos, kor gėid cīrolė, vedvė abėdvė irgi esam žemaitės. Vėsė žmuonis, korėi gīven Žemaitijuo ėr žemaitės vadėnamė. Dėdėlie garbie būtė žemaitio...

– Žemaitėje – vėsos pasaulis! – atsidūksieju.

– Ne, nevėsos. Žemaitėje tik taškielis prieš vėsa pasauli, gal dėl tuo ana mums ir dėdėlė brongi. Torem dėdėlė mīlietė, ka ana nepražūtom.

– Vo kap anou rėk mīlietė?

– Rėk keravuotė ė čėnavuotė vėskou, kas anuo ir – ė kalba, ė papruotius, ė valgius.

Vėskou rėk brongintė, kou torem, ė vėsomet turiesem tėik, kėik rėk.

– Mama, ar aug žemė? Je aug, ta gal ė Žemaitėjė paaugs?

– Nesīki eso api tuo pagalvuojusi, juk daug ėš žemės vėskou išemam – ė duju, ė ongliu.

Torietom tuo vėituo lėktė toštoma. Bet juk ė viel – pūn augalā, vėrst medė, žūn gīvūnā. Žemaitėjė gal išgarsintė tik dėdėlė muokītė žmuonis: kap Daukonts, kap knīgnešis Untulis, kuo daugia tuokiu bus, tuo bus ė Žemaitėjė dėdesnė. Krašta garbie priklausa nu žmuoniū. Ė paukštis sava lėzda neterš, tad kou bekalbietė apie žmuonis.

– Mama, vo kamė ir mona lėzds?

– Aš eso tava lėzds, o to esi mona paukštis.

– Juk paukštė išskrend. Vo je aš kumet išskrėsio iš tava lėzda, a vės tėik galiesio tavi matītė?

– Matīsi, je nuoriesi matītė... Aš vėsomet tavi i keliuonė palīdiesio.

– Mama, a to muoki ė vėsus vāku klausėmus atsakītė?

– Vėsas mamas tor muokietė...

– Mama, a to esi laiminga?

– Laiminga. Ka šėrdis gel, aš dainas dainioujo...

– Mama, a to vėsomet būsi?

– Je monės nebus, mona dainas būs. Dainiousi dainelė – moni prisiminsi. Tėp kāp ėr aš – renko vuobuolus nu tievū suodintas vuobelėis, varstau anū pastatītas truobuos duris – kuožna karta anus prėsėmėno.

– Je pabaiguos nier, ta kas ir?

– Ir gīvenėma tesinīs.